

Jan Szczepański

"Arbeiter - Management -
Mitbestimmung", Theo Pirker,
Siegfried Braun, Burkart Lutz, Fro
Hammelrath, Stuttgart und
Düsseldorf 1955 : [recenzja]

Przegląd Socjologiczny Sociological Review 12, 364-365

1958

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Theo Pirker, Siegfried Braun, Burkart Lutz, Fro Hammelrath, ARBEITER – MANAGEMENT – MITBESTIMMUNG. EINE INDUSTRIESOZIOLOGISCHE UNTERSUCHUNG DER STRUKTUR, DER ORGANISATION UND DES VERHALTENS DER ARBEITERBELEGSCHAFTEN IN WERKEN DER DEUTSCHEN EISEN- UND STAHLINDUSTRIE FÜR DIE DAS MITBESTIMMUNGSGESETZ GILT. „Veröffentlichungen der Gesellschaft für soziale Betriebspraxis“. Stuttgart u. Düsseldorf 1955, Ring-Verlag, ss. 686. Ten potężny rozmiarami tom różni się znacznie od omówionej powyżej książki Friedmanna. Nie jest to teoretyczna rozprawa syntetyzująca wyniki rozważań długich lat, lecz opracowanie badań przeprowadzonych w zakładach przemysłu żelaznego i stalowego Niemiec Zachodnich, objętych ustawą o współstaniu robotników w kierowaniu fabryką. Cele tej pracy są raczej praktyczno-polityczne. Chce ona dostarczyć materiałom politykom społecznym zajmującym się oceną wyników działania tej ustawy. Jest więc przykładem badań prowadzonych dla zdobycia podstaw do rozwiązywania konkretnych zagadnień aktualnych. Dostarcza danych rzeczowych pozwalających przenieść dyskusję nad „Mitbestimmung” z płaszczyzny ideologicznej na płaszczyznę faktów.

Książka składa się z czterech części. Pierwsza poświęcona jest teorii i metodologii. Znajdujemy tu rozdział o teoretycznych podstawach badań socjologii przemysłu, napisany językiem ciężkim, godnym wszystkich tradycji języka niemieckiej filozofii. Rozpoczynając od klasyfikacji nauk społecznych, przez określenie cech metodologii socjologii jako nauki wypracowującej modele teoretyczne rzeczywistości społecznej autor tego rozdziału, T. Pirker, definiuje specjalne zadania socjologii przemysłu i jej podstawowe pojęcia. W drugim rozdziale Burkart Lutz omawia szeroko zagadnienia metod statystyki społecznej na przykładzie metod zastosowanych w przeprowadzonych badaniach. Sądzę, że wszyscy socjologowie interesujący się badaniami przemysłu i klasy robotniczej z zainteresowaniem przestudiują ten rozdział. Następnie S. Braun dyskutuje metodyczne problemy zbierania danych. Wreszcie Hammelrath przedstawia zagadnienia matematyczno-statystycznego opracowania zebranych materiałów.

Jakie zagadnienia starano się rozwiązać? Chodziło o zbadanie, jak w różnych grupach robotników przedstawiają się uwarstwienia ze względu na status (system ocen, szacunku i prestiżu związany z robotnikiem lub kategorią robotników), kwalifikacje (system nadrzędności lub podporządkowania w wykonywaniu pracy, odpowiedzialności i inicjatywie), pozycję (miejsca zajmowanego wskutek posiadanego statusu i kwalifikacji). Miejsce w systemie statusu wskazuje wartość społeczną robotnika w fabryce, a miejsce w systemie kwalifikacji jego wartość techniczno-organizacyjną.

Druga grupa zagadnień dotyczyła losów społecznych (wiek, sytuacja materialna itp.) społecznej i zawodowej zdolności do pracy, związania z zakładem pracy (długość pracy w zakładzie). Dalsze zagadnienia to postawy i zachowanie się robotników wobec fabryki i wykonywanej pracy. Wreszcie autorzy zmierzali do zbadania struktury płac i uwarstwienia płac. Chodziło o stwierdzenie związków między pozycją, losem społecznym, zachowaniem się a płacami i czynników wyznaczających wysokość efektywnych wynagrodzeń. W tej ostatniej sprawie szło przede wszystkim o wypracowanie jakichś norm dla polityki płac. Ogólnie biorąc próbowano stwierdzić, jak organizacja zakładu i organizacja toku pracy oraz leżące u jej podstaw struktury kształtują i ustalają postępowanie robotników. Podkreśliśmy, że zadania badań były nie tylko teoretyczne, lecz miały również na celu zbadanie wielkich zakładów przemysłowych pod kątem widzenia przeprowadzenia ustawy o współstaniu robotników, zadań nowo powołanych dyrektorów pracy i z tym związaną demokratyzację życia w fabryce. A więc chodziło nie tyl-

ko o zrozumienie i wyjaśnienie, lecz także o znalezienie dróg i środków kształtowania tego życia.

Materiały, jakie zebrano, były dwójakiego rodzaju: statystyczne, zaczerpnięte z kartotek biur personalnych, ankieta przeprowadzona w wybranych zakładach oraz notatki z dyskusji zorganizowanych z robotnikami na wybrane tematy. Zwróćmy uwagę na ankietę rozprawdowaną w zakładach poprzez organizacje związkowe. Obejmowała ona 16 pytań zgrupowanych wokół trzech zagadnień głównych: postawy wobec pracy i płac, postawy wobec organizacji pracy i fabryki, postawy wobec możliwości zrealizowania współstanowienia robotników w zakładzie i sposobów jego przeprowadzania. Rozprawdowano 50 tysięcy egzemplarzy, otrzymano od 40% do 60% wypełnionych ankiet.

Druga część książki przedstawia wyniki badań statystycznych i wyniki ankiety. Opracowano tu takie zagadnienia, jak: struktury wieku robotników przemysłu stalowego, zależność między wiekiem i pozycją, długość pracy i pozycja, wiek i stosunek do pracy i fabryki, typowe struktury przynależności (czasu pracy w zakładzie) do zakładu w przemyśle stalowym, przynależność do zakładu i pozycja, przynależność do zakładu a postawy wobec fabryki i pracy, typowe struktury kwalifikacji w przemyśle stalowym, typowe struktury pozycji w tym przemyśle, pozycja a stosunek do pracy, struktura i uwarstwienie płac, kadry techniczne, kadry społeczne, zadowolenie z pracy skorelowane z pozycją i płacami itd., itd.

Część trzecia zawiera problemy teoretyczne socjologii przemysłu rozwiązywane na podstawie zebranych materiałów. Znajdujemy tu m. in. problemy szczególnie interesujące polskich badaczy, jak: pozycja i włączenie do załóg nowych robotników, fluktuacje i ruchliwość załóg, społeczny sens awansu, zjawiska integracji, ogólne problemy współstanowienia itp. Dodatki, obejmujące ponad 200 stron, zawierają dokładne dane statystyczne.

W sumie jest to praca imponująca, pełna zagadnień, dobrze orientująca w problematyce społecznej niemieckiego przemysłu, lecz napisana językiem trudnym i niełatwa w czytaniu. Wiele zagadnień tu postawionych i opracowanych czeka na rozwiązanie i w naszym przemyśle. Dlatego przestudiowanie tej pracy przez naszych socjologów i kierowników polityki społecznej jest chyba konieczne. Nie są to głębokie i błyskotliwe zarazem analizy Friedmanna, lecz niemniej rzetelna analiza istotnych spraw współczesnego przemysłu.

Jan Szczepański

P. Chombart de Lauwe, LA VIE QUOTIDIENNE DES FAMILLES OUVRIÈRES. RECHERCHES SUR LES COMPORTEMENTS SOCIAUX DE CONSOMMATION. Paris 1956, Centre National de la Recherche Scientifique, ss. 308. Książka, o której piszę, stanowi podsumowanie badań nad rodziną robotniczą Paryża, badań przeprowadzonych pod kierunkiem autora w latach 1950—1952 i ocenianych przez niego jako wstępny krok do badań ekstensywnych. Autor zastrzega się, że jest na razie daleki od tworzenia teorii rodziny robotniczej i poprzestaje na opisie faktów. Jako zasadniczy problem stawia związek między społecznymi warunkami życia a zachowaniem człowieka. Skupia uwagę na sposobach odżywiania, gdyż stwierdza, że w tej dziedzinie, podobnie jak w dziedzinie życia seksualnego, ma się do czynienia z typowymi zachowaniami człowieka jako istoty biologicznej i społecznej. Zachowanie społeczne określa „jako całość praktyk i potrzeb przeważających u członka danej grupy społecznej, związanych z jej potrzebami i aspiracjami”. Badając zachowanie staje wobec następujących